

МІЖСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛ СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ

В процесі філософського дослідження проблем сутності людини, її буття, пізнавальної і практично-перетворювальної діяльності виникають ускладнення, зумовлені суперечливістю природи людини як істоти біологічної і соціальної, духовної і мислячої. Подолання цих ускладнень значною мірою стає можливим завдяки існуванню феномену спілкування і достатньо розвиненому основному інструменту його здійснення, яким виступає мовлення. Останнє ж є своєрідним зовнішнім проявом певних результатів мислення. Все це дає підстави вважати спілкування не просто надзвичайно важливим екзистенціалом людського буття, але й специфічним феноменом, який забезпечує цілісність і системну єдність індивідуального й суспільного буття, можливість спільної праці й навіть самого існування людини і нормального функціонування й розвитку суспільства.

Дослідження міжособистісного спілкування носять міждисциплінарний характер, оскільки їх результати мають сьогодні не тільки суто теоретичне, а й безпосередньо практичне значення. Воно зумовлено тими дійсно тектонічними і досить стрімкими змінами буквально у всіх сферах людського буття, які відбуваються у нас на очах. І серед провідних тенденцій сьогодення істотне місце посідають зміна цілей і характеру міжособистісного спілкування, життєвих цінностей та орієнтацій, помітне посилення процесів міжкультурної комунікації і загальне послаблення духовності, культури й відповідальності суб'єктів комунікації за свої дії і ставлення до інших людей.

Філософія ж людського спілкування виходить з визначення його функцій, можливостей їх прояву та умов реалізації у забезпеченні не просто буттєвих, суто онтологічних завдань, але й у формуванні та належному функціонуванні всього соціокультурного простору. Оскільки ж онтологія охоплює нескінченну розмаїтість всього суцього, це розмаїття включає і феномен спілкування. Однак своєрідність його буття цікаве своєю суперечливою єдністю об'єктивного і суб'єктивного. Дійсно, об'єктивність існування (екзистенції) міжособистісного

спілкування проявляється в суб'єктивності цілей і характері його сприйняття і використання учасниками спілкування. Характерною для цього феномену має вважатися й суперечлива єдність індивідуального і суспільного. Кожна людина в процесі спілкування висловлює свої власні думки і переслідує свої власні цілі. Навіть у тому разі, коли вона сприймає чи висловлює думки іншої людини, вони все одно несуть у собі чітке забарвлення її розумінням та індивідуальною інтерпретацією. Комунікативна ж функція спілкування є безпосереднім вираженням його соціальної природи і соціальної спрямованості.

Ця теза стає особливо очевидною сьогодні, коли все більшого поширення й інтенсивності набуває знеособлене спілкування, коли за допомогою потужних можливостей засобів масової інформації до кожного з нас звертаються від імені держави, суспільства, політичних чи інших угруповань. Нам прагнуть нав'язати певні думки й уявлення, а дехто з нас ще й передає ці думки і погляди іншим людям як єдино правильні й непохитні істини. Ця ситуація ще практично не аналізується з позицій філософії міжособистісного спілкування взагалі й онтології саме цього специфічного та одностороннього спілкування.

Ми теж поки що лишаємо її дещо осторонь, оскільки існує багато цікавих моментів у філософії традиційного спілкування та його буттєвих аспектів. Одним з них може слугувати той факт, що способом існування спілкування виступають прийняті в конкретному суспільстві норми і правила, традиції й порядок взаємодії між учасниками спілкування. Водночас як екзистенціал суспільного буття, спілкування постає засобом і середовищем формування і зміни вказаних норм, правил і порядку взаємодії, оскільки останні носять суто конвенційний характер. Вони є формою суспільного буття і його проявом, тому цілком природно, що вони змінюються разом зі зміною (неістотно, еволюційною чи революційною) самого суспільства і характеру спільної діяльності людей, які відбуваються у відповідності з закономірностями логіки суспільного розвитку й розвитку продуктивних сил.

Однак буття спілкування та його цілі не обмежуються лише потребами спільної діяльності. Добре відомо, що «людина завжди прагне до спілкування з іншими людьми, прагне до самовираження, оцінки і схвалення своїх дій з боку

оточення. Фактично людина тільки й набуває людяності, здатності творити предмети матеріальної і духовної культури завдяки тому, що має можливість вступати у комунікацію, висловлювати свої думки і почуття, спілкуючись із собі подібними». Цікаво, що «час від часу людині не тільки самій хочеться зазирнути у сокровенні глибини своєї душі, а й поділитися ними з кимось з близьких, а то і взагалі з випадковим зустрічним» [1, с. 53].

Тут аналізований нами екзистенціал виконує важливі функції емоційного контакту та своєрідної розрядки чи релаксації особистості, яка онтологічна вкрай необхідна для відновлення нормального психічного, а відтак і фізичного стану людини й забезпечення її нормальної життєдіяльності як прояву її буття.

В монографії з філософії спілкування зазначається, що «онтологічний статус спілкування полягає в тім, що воно є умовою буття людини і суспільства». При цьому воно ще й пов'язується з діяльнісним характером буття сучасної людини, яке, «як і будь-який вид її матеріальної чи духовної діяльності, завжди тією чи іншою мірою пов'язані з необхідністю спілкування з іншими людьми. Крім того, внаслідок суспільної природи самої людини, спілкування взагалі виступає однією з її основних життєвих потреб» [2, с. 44]. А це означає, що спілкування внутрішньо іманентне не лише самій людині, а й її буттєвому стану. Отже, його сенс як одного з визначальних екзистенціалів буття людини відкривається новими гранями, які істотно збагачують наші уявлення про його сутність, роль і призначення.

Розкриття сутності і сенсу міжособистісного спілкування як важливого екзистенціалу людського буття було б неповним, якщо не згадати його роль у виникненні й функціонуванні практично всіх суспільних інститутів. Ми з цього приводу спеціально підкресливали ту обставину, що «сьогодні не випадково сферою підвищеної уваги філософів виступає не просто спілкування саме по собі, а його роль в освіті, науці й культурі, в бізнесі й управлінні соціальними системами. Без цієї його ролі важко зрозуміти саму сутність цих галузей людської діяльності» [3, с. 11].

Можна йти далі, відзначаючи, що сьогодні навіть самі процеси пізнання людиною зовнішнього світу, які також виступають і одним із складників її

буття, і неодмінною його умовою, також істотною мірою визначаються змістом і характером спілкування. Дійсно, сьогодні переважно в процесі спілкування з іншими людьми, насамперед в системі освіти, ми пізнаємо зовнішній світ, в тому числі й природу. Сучасна людина практично втрачає навички, та навіть і потребу в чуттєвому її пізнанні, що істотно змінює характер її буття і водночас надає спілкуванню ще й множину гносеологічних функцій.

Між тим, як зазначає В. М. Вандишев, «людина відчуває, що у її взаємовідносинах з природою існує сенс і мета. Але, прагнучи сформулювати як такі сенс і мету, людина, будучи істотою інтелектуальною і на даному етапі егоцентричною, скоріше доходить висновку, що вся природа створена й існує лише для задоволення її потреб у їжі, одязі, житлі й насолодах» [4, с. 38]. Однак розуміння хибності й небезпечності такого підходу та його подолання істотно ускладнюються саме через те, що на заваді у них постає те, що першоджерелом цих уявлень знов-таки постає не безпосереднє пізнання природи, а спілкування з педагогами, батьками, іншими людьми, які також сприйняли ці погляди від інших в процесі спілкування.

Сьогодні людська цивілізація вступила у принципово новий етап свого розвитку. Однією з характерних його особливостей стає помітна зміна стилю і характеру спілкування. Воно стає більш прагматичним, діловим і лаконічним, втрачає емоційне забарвлення, людяність і сердечність. А ця тенденція впливає на еволюцію характеру буття самого спілкування, а через складну систему прямих та опосередкованих зв'язків цього екзистенціалу з його носіями – і на буття індивіда та суспільства.

Таким чином, сьогодні постає низка нових цікавих і важливих проблем, що вимагають глибокої філософської рефлексії буття феномену спілкування.

Література: 1. Пономарьов О. С., Пазиніч С. М. Онтологічний статус спілкування і його логіка // Філософія спілкування. – 2009. – № 1. – С. 51-59. 2. Філософія общения: монографія / В. Г. Кремень, Д. И. Мазоренко, С. А. Заветный, С. Н. Пазынич, А. С. Пономарев. – Харьков: ХНТУСХ им. П. Василенко, 2011. – 440 с. 3. Кремень В. Г., Заветный С. О., Пономарьов О. С. Людське спілкування як сфера філософської рефлексії // Філософія спілкування. – 2011. – № 4. – С. 9-12. 4. Вандышев В. Н. К вопросу о тринитарных представлениях о мире // Філософія спілкування. – 2009. – № 1. – С. 34-42.